

5. Molchanova E. S. (2009) Metodicheskiye rekomendatsyy po podgotovke detei k doskolnomu y shkolnomu obucheniyu. *Osobennosti razvitiya detei s sindromom Dauna*. № 18. Pp. 70–75 [in Russian].

Дмитриева Н. С. Использование метода сенсомоторной кинезиотерапии для развития детей с синдромом Дауна.

В статье представлена суть методики коррекционной педагогической работы с детьми с синдромом Дауна. Предложенную авторскую методику автор обозначает как метод сенсомоторной кинезиотерапии. Это метод развития функций нервной системы ребенка с синдромом Дауна из-за интеграции сенсорной, моторной, эмоциональной, поведенческой и когнитивной сфер с целью достижения соответствия форм поведения биологическому возрасту. По предложенной методике кинезиотерапевт занимается улучшением сенсомоторной интеграции психических процессов у ребенка посредством осуществления локомоторных актов, манипулирования объектами, “распознавания” событий, происходящих как в собственном теле ребенка, так и вне его. Это дополняется оптимизацией аффективной сферы ребенка. По результатам проведения занятий с детьми с синдромом Дауна автором приведены последствия использования методики сенсомоторной кинезиотерапии. Результаты использования метода сенсомоторной кинезиотерапии показывают, что он является эффективным инструментом для улучшения психомоторных функций детей с синдромом Дауна.

Ключевые слова: синдром Дауна, коррекционная педагогика, психомоторика, сенсомоторика, кинезиотерапия, психические процессы ребенка, физическое воспитание детей с синдромом Дауна, психологическое и физическое развитие.

Dmitriieva N. S. Use of the method of sensomotor kinesiotherapy for the development of children with Down's Syndrome.

The article presents the essence of the method of correctional pedagogical work with children with Down syndrome. The author suggests the author's methodology as a method of sensorimotor kinesiotherapy. This is a method for the development of the functions of the child's nervous system with Down syndrome through the integration of sensory, motor, emotional, behavioral, and cognitive spheres in order to achieve conformance of behavioral patterns of biological age. According to the proposed method, a kinesiotherapist is engaged in improving the sensorimotor integration of mental processes in the child by means of implementing locomotor acts, manipulating objects, “recognizing” events occurring both in and out of the child's own body. This is complemented by the optimization of the child's affective area. According to the results of conducting classes with children with Down syndrome, the author presents the consequences of using the method of sensorimotor kinesiotherapy. The results of using the method of sensorimotor kinesiotherapy demonstrate that it is an effective tool for improving the psychomotor functions of children with Down syndrome.

Key words: Down syndrome, correctional pedagogy, psychomotor, sensorimotor, kinesiotherapy, child's mental processes, physical education of children with Down syndrome, psychological and physical development.

УДК 373.5.016:811.161.2

DOI <https://doi.org/10.31392/2311-5491/2019-68.17>

Єрмак Н. В.

**ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНА МЕТОДИКА ОПРАЦЮВАННЯ ФОРМУВАННЯ
ТЕКСТОТВІРНИХ УМІНЬ УЧНІВ ОСНОВНОЇ ШКОЛИ У ПРОЦЕСІ НАВЧАННЯ
МОРФОЛОГІЇ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ**

Подается анализ полученных результатов экспериментальной группы учнів основної школи щодо формування їх текстотвірних умінь у процесі навчання морфології української мови. Надана оцінка якості текстотвірних умінь учнів шляхом виконання запропонованих вправ, визначені завдання, які необхідно вирішити, перш ніж перейти до процедури аналізу ризиків недостатньої сформованості текстотвірних умінь, обґрунтоване поняття ризику у формуванні текстотвірних умінь та причини його виникнення, досліджені фактори впливу на такий ризик, окреслені значимі фактори впливу, в межах яких визначені напрями зменшення ризику та узагальнено процедуру формування текстотвірних умінь. У статті також запропонований науково-методичний підхід до удосконалення якості формування текстотвірних умінь учнів основної школи під час навчання морфології української мови.

Підґрунтям розробки змісту експериментально-дослідної методики виступають складники текстотвірних умінь, які уточнені та проаналізовані в цій статті.

Зазначені складники текстотвірних умінь повною мірою розкривають комплексну сутність цього поняття та виступають етапами формування текстотвірних умінь учнів основної школи в контексті навчання морфології української мови. Окрім того, надана характеристика запропонованим функціональним компонентам щодо аналізу показників текстотвірної діяльності учнів основної школи.

Ключові слова: текстотвірна діяльність, текстотвірні уміння та навички, функціональні компоненти, морфологія української мови, експериментально-дослідне навчання, формування текстотвірних умінь, основна школа, науково-методичний підхід.

Процес формування текстотвірних умінь учнів основної школи в контексті навчання морфології української мови потребує певних удосконалень. Із цією метою, перш за все, доцільно розробити порядок та змістовність експериментально-дослідного навчання експериментальної групи учнів.

Таке завдання доцільно будувати з обов'язковим урахуванням сучасних вимог до здійснення навчального процесу учнів основної школи. При цьому варто зауважити, що підґрунтям розробки змісту і завдання експериментально-дослідного навчання виступають складники текстотвірних умінь. Окреслені складники текстотвірних умінь повною мірою розкривають комплексну сутність цього поняття та виступають етапами формування текстотвірних умінь учнів основної школи в контексті навчання морфології [8]. Це зумовлює такі концептуальні положення логіки побудови цього експериментального дослідження.

По-перше, ототожнення складників з етапами окреслює послідовність цих складників, тобто експериментально-дослідне навчання має охоплювати окреслену послідовність етапів та відбуватись саме в такій послідовності.

По-друге, складники формування текстотвірних умінь доречно вважати складниками експериментально-дослідного навчання та підґрунтям розробки його завдань. Доречно зауважити, що представлені завдання є послідовними та охоплюють весь процес навчання, узгоджуючись зі складниками текстотвірних умінь, на які й спрямоване таке навчання.

Через це можна ґрунтовно стверджувати, що окреслені завдання експериментально-дослідного навчання можуть бути окреслені як їх функціональні компоненти.

З огляду на мету цього дослідження доречно окреслити функціональні компоненти експериментально-дослідного навчання в контексті формування текстотвірних умінь учнів основної школи на уроках морфології, з огляду на обґрунтовані завдання такого навчання.

Доцільність цього введення зумовлена такими обставинами:

- саме компоненти в сукупності надають цілісне уявлення про систему формування текстотвірних умінь взагалі та зміст експериментально-дослідного завдання зокрема;
- окреслені компоненти доцільно визначити як функціональні з огляду на те, що вони узгоджені з функціями навчання на уроках морфології та віддзеркалюють функціональну складову частину таких уроків.

Поряд із цим доречно надати певну характеристику введеним функціональним компонентам. До них ми зараховуємо розумовий, планувальний, пошуковий, інформаційний, систематизуючий вибірковий, оціночний, аналітичний компоненти [6, с. 76–77].

Розумовий функціональний компонент полягає в компетентності учня, ґрунтуючись на темі тексту, усвідомлювати логіку його побудови та загальну мету написання. *Планувальний функціональний компонент* полягає в компетентності учня самостійно планувати майбутній текст. *Пошуковий функціональний компонент* полягає в компетентності учня щодо ефективного пошуку інформації для написання тексту. *Інформаційний функціональний компонент* відображає компетентність учня сортувати зібрану інформацію. *Систематизуючий функціональний компонент* віддзеркалює компетентність щодо вміння систематизувати інформацію, відбираючи важливу та другорядну. *Вибірковий функціональний компонент* напряму пов'язаний із словниковим запасом учня та можливістю самостійно обирати найбільш доцільні словоформи. *Оціночний функціональний компонент* полягає в компетентності учня самостійно оцінювати написаний текст, критично осмислювати його сутнісне наповнення. *Аналітичний функціональний компонент* відображає компетентність учня щодо пошуку та ефективного виправлення недоліків у створеному тексті, його критичному аналізі.

Окреслені функціональні компоненти є авторським баченням дослідю, і цей перелік є повним, але не вичерпним. Тобто зазначені функціональні компоненти можуть деталізуватись або, навпаки, підлягати трансформації змістовного уявлення.

При цьому реалії сьогодення потребують розробки належного науково-методичного забезпечення, яке сприятиме реалізації експериментально-дослідного навчання в контексті формування текстотвірних умінь на уроках морфології української мови.

З огляду на це необхідно розробити науково-методичний підхід, основними сутнісними ознаками якого будуть: оцінка кожного окремого функціонального компонента експериментально-дослідного навчання в контексті формування текстотвірних умінь на уроках морфології української мови; узагальнення отриманих результатів та впровадження заходів щодо удосконалення якості формування текстотвірних умінь учнів основної школи. Для того щоб здійснити оцінку функціональних компонентів експериментально-дослідного навчання в контексті формування текстотвірних умінь на уроках морфології української мови, доцільно використовувати саме такі показники, які ґрунтуються на аналізі функціональних компонентів.

У контексті цього дослідження була обрана експериментальна група (20 учнів) для запровадження розробленого експериментально-дослідного завдання та його опрацювання.

Узагальнення отриманих результатів представлені в таблиці 1.

Таблиця 1

Результати формування текстотвірних умінь в експериментальній групі

Показник	Середнє значення по групі
П 1 – показник розумового функціонального компонента	4,4
П 2 – показник планувального функціонального компонента	2,6
П 3 – показник пошукового функціонального компонента	4,8
П 4 – показник інформаційного функціонального компонента	3,9
П5 – показник систематизуючого функціонального компонента	4,9
П 6 – показник вибіркового функціонального компонента	2,1
П 7 – показник оціночного функціонального компонента	3,2
П 8 – показник аналітичного функціонального компонента	4,1

З метою визначення інтервалів оцінки якості формування текстотвірних умінь та керуючись максимально можливим значенням інтегрального показника (40), можна побудувати шкалу оцінки якості формування текстотвірних умінь, яка має чотири інтервали (табл. 2).

Таблиця 2

Шкала оцінки якості формування текстотвірних умінь

Інтервал	Рівень якості
[0–9]	Дуже низький
[10–19]	Низький
[20–29]	Достатній
[30–40]	Високий

Як видно з табл. 2, є чотири інтервали для формування текстотвірних умінь та з огляду на загальну кількість балів за запропонованими 8 показниками, є змога визначити загальний рівень якості формування текстотвірних умінь учнів основної школи на уроках морфології української мови. Про це також свідчить аналіз стану текстотвірних навичок учнів основної школи, наданий у попередній публікації [7].

Кожен із таких показників може знаходитись у межах від 0 до 5. При цьому можна вважати, що якщо кожен показник знаходиться в інтервалі від 0 до 3, то показник знаходиться в критичному стані; якщо дорівнює 4 – в середньому, якщо дорівнює 5 – в належному.

Відповідно до цієї градації можна надати рекомендації до удосконалення формування текстотвірних умінь (табл. 3).

Таблиця 3

Рекомендації щодо удосконалення формування текстотвірних умінь

Показник	Інтервал значення показника	Рекомендація
1	2	3
П 1 – показник розумового функціонального компонента	0–3	Встановити причину неможливості виконати поставлене завдання, забезпечити повторне опрацювання матеріалу.
	4	Забезпечити підтримку з боку вчителя в коригуванні отриманого результату.
	5	Показник має бажане значення.
П 2 – показник планувального функціонального компонента	0–3	Встановити причину неможливості виконати поставлене завдання, забезпечити повторне опрацювання матеріалу.
	4	Забезпечити підтримку з боку вчителя в коригуванні отриманого результату.
	5	Показник має бажане значення.
П 3 – показник пошукового функціонального компонента	0–3	Встановити причину неможливості виконати поставлене завдання, забезпечити повторне опрацювання матеріалу.
	4	Забезпечити підтримку з боку вчителя в коригуванні отриманого результату.
	5	Показник має бажане значення.
П 4 – показник інформаційного функціонального компонента	0–3	Встановити причину неможливості виконати поставлене завдання, забезпечити повторне опрацювання матеріалу.
	4	Забезпечити підтримку з боку вчителя в коригуванні отриманого результату.
	5	Показник має бажане значення.

Закінчення таблиці 3

1	2	3
П 5 – показник систематизуючого функціонального компонента	0–3	Встановити причину неможливості виконати поставлене завдання, забезпечити повторне опрацювання матеріалу.
	4	Забезпечити підтримку з боку вчителя в коригуванні отриманого результату.
	5	Показник має бажане значення.
П 6 – показник вибіркового функціонального компонента	0–3	Встановити причину неможливості виконати поставлене завдання, забезпечити повторне опрацювання матеріалу.
	4	Забезпечити підтримку з боку вчителя в коригуванні отриманого результату.
	5	Показник має бажане значення.
П 7 – показник оціночного функціонального компонента	0–3	Встановити причину неможливості виконати поставлене завдання, забезпечити повторне опрацювання матеріалу.
	4	Забезпечити підтримку з боку вчителя в коригуванні отриманого результату.
	5	Показник має бажане значення.
П 8 – показник аналітичного функціонального компонента	0–3	Встановити причину неможливості виконати поставлене завдання, забезпечити повторне опрацювання матеріалу.
	4	Забезпечити підтримку з боку вчителя в коригуванні отриманого результату.
	5	Показник має бажане значення.

Сутність розроблених рекомендацій полягає в тому, що в розрізі кожного виокремленого показника розподілено інтервал його значення.

Якщо показник має значення 5, воно є бажаним та застосування рекомендацій не є необхідним. Якщо показник знаходиться в значенні 4, має місце часткове, тобто неповне, виконання відповідної функції, а тому запропонована рекомендація, завдяки якій може бути скориговано якість виконання окремої функції з метою забезпечення якості формування текстотвірних умінь загалом. Якщо показник знаходиться в межах від 0 до 3, йдеться про повне невиконання певної функції, що спричиняє руйнівний вплив на формування текстотвірних умінь загалом.

За таких умов рекомендації мають категоричний і радикальний характер та їх застосування може підвищити якість формування текстотвірних умінь у розрізі окремих функціональних компонентів, що загалом сприятиме забезпеченню належного стану навчання морфології української мови учнями основної школи.

Окреслені рекомендації здатні забезпечити удосконалення процесу формування текстотвірних умінь.

Таким чином, можна говорити науково-методичний підхід до удосконалення якості формування текстотвірних умінь (рис. 1).

Запропонований підхід, безперечно, сприятиме удосконаленню формування текстотвірних умінь шляхом коригування змістовності кожної окремої функціональної компоненти. Крім того, в контексті цієї роботи доцільно запровадити ризик орієнтованого підходу до формування текстотвірних умінь.

Перш ніж перейти до розкриття змісту такої процедури, необхідно окреслити такі завдання, які необхідно вирішити для процедури аналізу ризиків недостатньої сформованості текстотвірних умінь: обґрунтувати поняття ризику у формуванні текстотвірних умінь та причини його виникнення, дослідити фактори впливу на такий ризик, окреслити значимі фактори впливу, в межах яких окреслити напрями зменшення ризику та узагальнити процедуру формування текстотвірних умінь.

Ризик недостатньої сформованості текстотвірних умінь вимірюється саме обсягом помилок у процесі виконання розроблених вправ.

При цьому необхідно проаналізувати причини ризику у таких відношеннях: відсутності проміжних етапів обробки даних, які не дозволяють своєчасно виявити помилки; відсутності розподілу функцій обробки інформації і контролю між кількома вчителями; вірогідністю здійснення помилок під впливом людського чинника; можливості несанкціонованого доступу до інформації і її зміни без очевидних доказів; зниження вірогідності виявлення помилок через малий відсоток участі у процесі обробки інформації.

Саме перелічені фактори можуть бути причинами неефективності освітнього процесу і, як наслідок, виникнення помилок у виконаних вправах.

Доцільним також є визначення факторів впливу на збільшення помилок.

Оскільки саме множинна регресія дає змогу побудувати модель із великим числом факторів, визначивши при цьому вплив кожного з них, а також сукупний вплив на результативну ознаку, для визначення впливу факторів на кількість помилок при вирішенні вправ (Y) доцільно обчислити таку економетричну модель.

Рис. 1. Науково-методичний підхід до удосконалення якості формування текстотвірних умінь учнів основної школи під час навчання морфології української мови

Факторами в цій моделі будуть:

- уважність учня під час виконання завдання, % (X_1);
- середній обсяг заробітної плати вчителя, тис. грн. (X_2);
- забезпеченість учня навчально-методичними матеріалами, % (X_3);
- застосування інтерактивних засобів навчання, % (x_4);
- мотивація учня до сформованості текстотвірних умінь, % (x_5);
- задоволеність учня навчальним процесом у частині вивчення морфології української мови, % (x_6).

Розроблення моделі розпочинається із визначення її специфікації, суттю якої є вибір факторів і вибір виду рівняння регресії. Фактори мають бути кількісними показниками та не взаємодіяти, бути функціонально незалежними. Відбір факторів здійснювався на основі теоретико-економічного аналізу.

Багатофакторна регресійна лінійна модель залежності виявлених порушень у відповідному кварталі від факторів була обчислена за допомогою пакету Statgraphics Centurion та має вигляд:

$$Y = -59,8851 + 0,0450185x_1 + 0,00971793x_2 - 0,0115879x_3 + 0,34283x_4 + 0,463174x_5 - 0,44595x_6$$

$$T_b = 2,76t_1 = 1,095 \quad t_2 = -1,133 \quad t_3 = -0,182t_4 = 0,465t_5 = 0,303$$

Не всі замінені в моделі фактори значимі, але для детального розгляду впливу факторів на результативну ознаку були замінені всі фактори.

Оскільки коефіцієнт детермінації високий ($R^2 = 0,819475$), значення статистики Фішера $F = 5,30$, значення статистики Дарбіна-Уотсона $DW = 0,705$, можна зробити висновок, що обчислена модель залежності виявлених помилок від факторів є статистично якісною і придатна для визначення впливу факторів на сформованість текстотвірних умінь.

За моделлю на величину виявлених порушень у відповідному кварталі впливають забезпеченість учня навчально-методичними матеріалами, % (X_3), застосування інтерактивних засобів навчання, % (x_4), мотивація учня до сформованості текстотвірних умінь, % (x_5), задоволеність учня навчальним процесом у частині вивчення морфології української мови, % (x_6) і не впливають такі фактори, як уважність учня під час виконання завдання, % (X_1), середній обсяг заробітної плати вчителя, тис. грн. (X_2).

На окрему увагу заслуговує питання обчислення ризику. Так, основна концепція оцінок ризику полягає в тому, щоб ідентифікувати ризики кількісно або щонайменше в порівняльному вигляді (якісно) щодо будь-яких інших ризиків. Вони можуть бути комплексними і можуть включати різні ризики, щоб визначити їхнє сумарне значення.

Імовірність виникнення надзвичайних ситуацій стосовно природних явищ, соціальних подій, технічних об'єктів і технологій оцінюють на основі статистичних даних або теоретичних досліджень. Користуючись статистичними даними, величину ризику визначають за формулою:

$$R=(N /N_0) \times D,$$

де R – ризик;

N_0 – загальне число подій у рік;

N – число надзвичайних подій у рік;

D – допустима величина ризику.

У цьому разі як ризик виступає ризик несформованості текстотвірних умінь, як загальне число подій – вирішення завдань експериментально-дослідного завдання, як число надзвичайних подій – обсяг помилок у вирішенні, а допустима величина ризику береться індивідуально. Отже, величина ризику несформованості текстотвірних умінь прийме вигляд:

$$R_{вк}=(P_3 /P_n) \times D_r,$$

де $R_{вк}$ – ризик несформованості текстотвірних умінь;

P_3 – загальне число подій;

P_n – число надзвичайних подій;

D_r – допустима величина ризику, %.

Саме з урахуванням зазначеного можна навести загальну процедуру оцінки сформованості текстотвірних умінь на основі ризику орієнтованого підходу (рис. 2).

Запропонований підхід, безперечно, сприятиме удосконаленню формування текстотвірних умінь шляхом коригування змістовності кожної окремої функціональної компоненти.

У контексті цього дослідження доречно проаналізувати результати, отримані під час опрацювання розробленого завдання в експериментальній групі. Загальні результати представлені в таблиці 4.

Таблиця 4

Результати, отримані під час опрацювання розробленого завдання в експериментальній групі

Показники	Учні експериментальної групи																			
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20
П 1 – показник розумового функціонального компонента	5	3	5	4	0	5	1	3	5	5	3	4	2	5	4	5	5	4	2	2
П 2 – показник планувального функціонального компонента	5	4	4	4	2	3	2	5	4	4	4	4	3	4	3	4	4	3	3	3
П 3 – показник пошукового функціонального компонента	4	3	5	3	2	5	2	5	4	5	3	4	4	5	3	4	4	3	3	3
П 4 – показник інформаційного функціонального компонента	4	3	5	3	1	4	3	5	4	5	3	5	4	5	3	4	4	3	3	3
П5 – показник систематизуючого функціонального компонента	4	4	5	4	3	4	2	3	4	5	3	4	3	5	2	4	4	3	4	3
П 6 – показник вибіркового функціонального компонента	5	5	4	3	2	4	1	4	4	4	3	5	3	4	4	4	4	2	3	3
П 7 – показник оціночного функціонального компонента	3	3	4	5	2	4	0	4	4	5	3	4	3	4	4	5	5	2	3	2
П 8 – показник аналітичного функціонального компонента	5	3	4	4	2	5	2	4	5	4	3	5	3	4	4	5	5	3	3	3

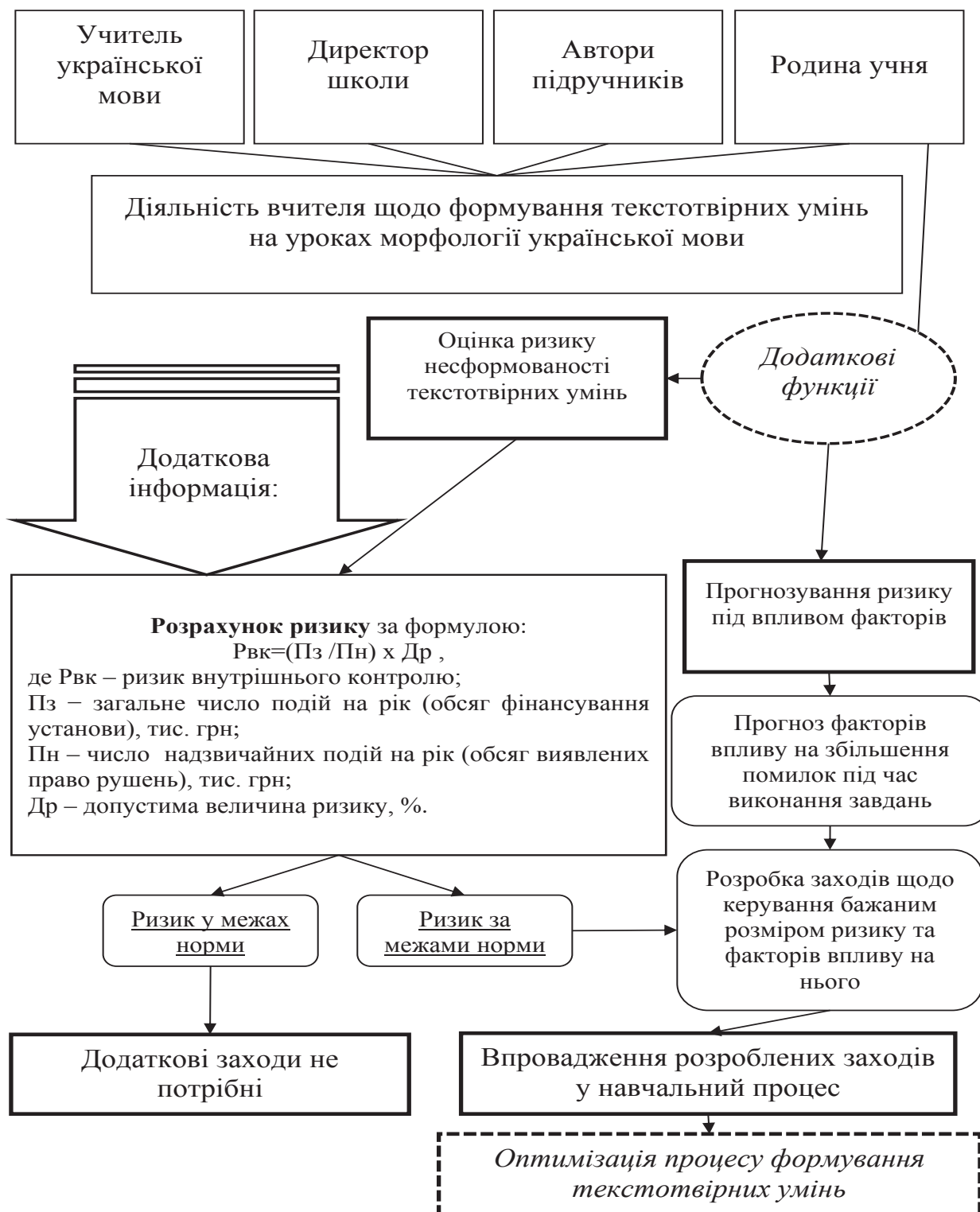

Рис. 2. Процедура формування текстотвірних умінь на основі ризику орієнтованого підходу

Як видно з таблиці, результати сформованості текстотвірних умінь у розрізі окремих функціональних компонентів різні. З метою повнішої наглядності отриманих результатів можна надати графічне зображення (рис. 3).

Крім того, доречно провести порівняльний аналіз сформованості текстотвірних умінь за загальноприйнятою методикою. Результати сформованості текстотвірних умінь за загальноприйнятою методикою наведені на рис. 4.

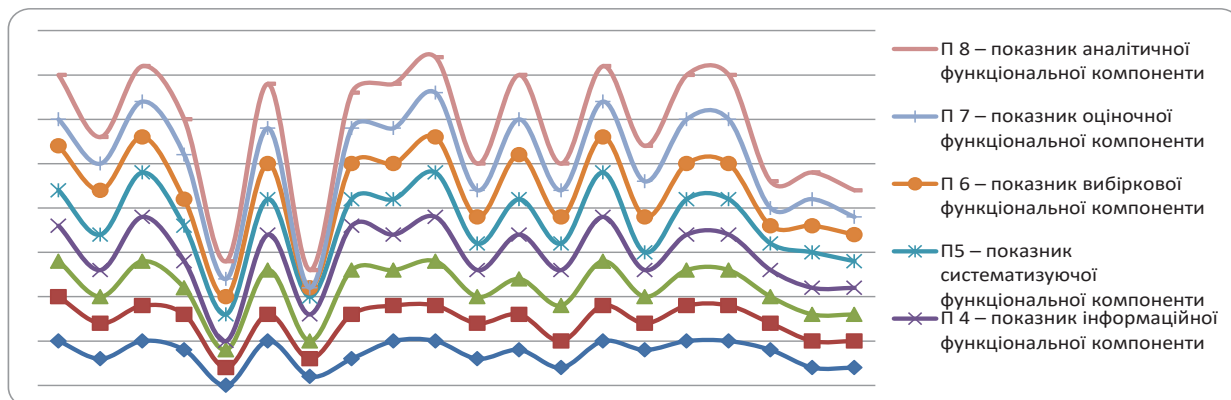

Рис. 3. Результати виконання розроблених завдань

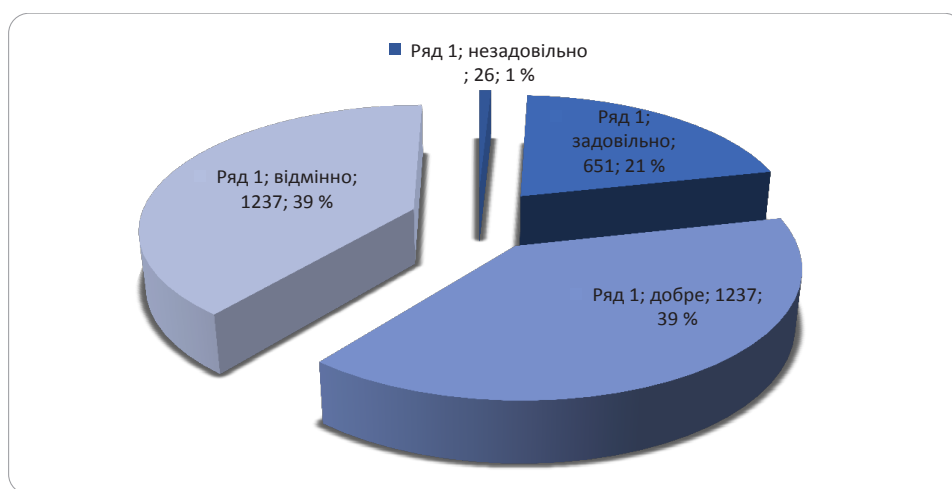

Рис. 4. Результати сформованості текстотвірних умінь за загальноприйнятою методикою

У контексті дослідження доцільно узагальнити результати, отримані в процесі опрацювання розробленої методики, та представити їх у графічному вигляді на рис. 5.

Порівняння отриманих результатів представлено на рис. 6.

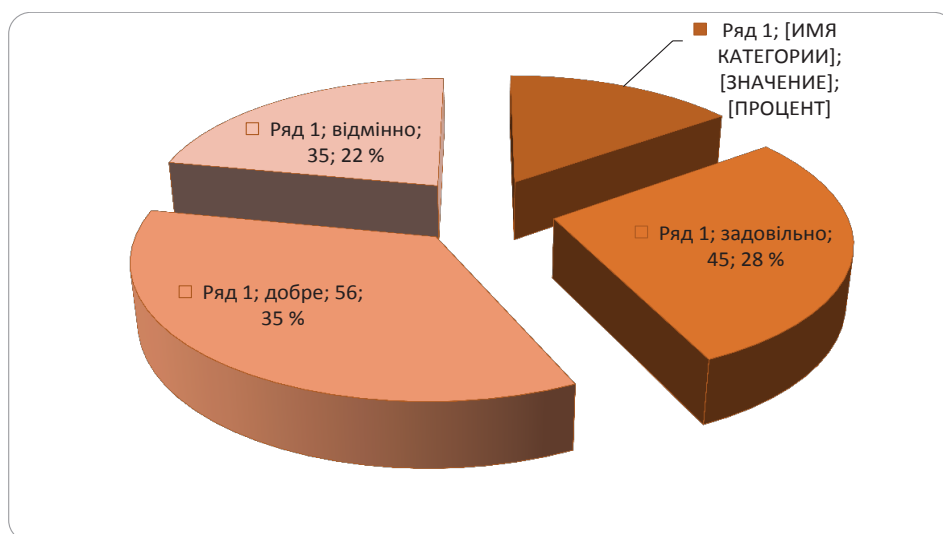

Рис. 5. Результати, отримані в процесі опрацювання розробленої методики

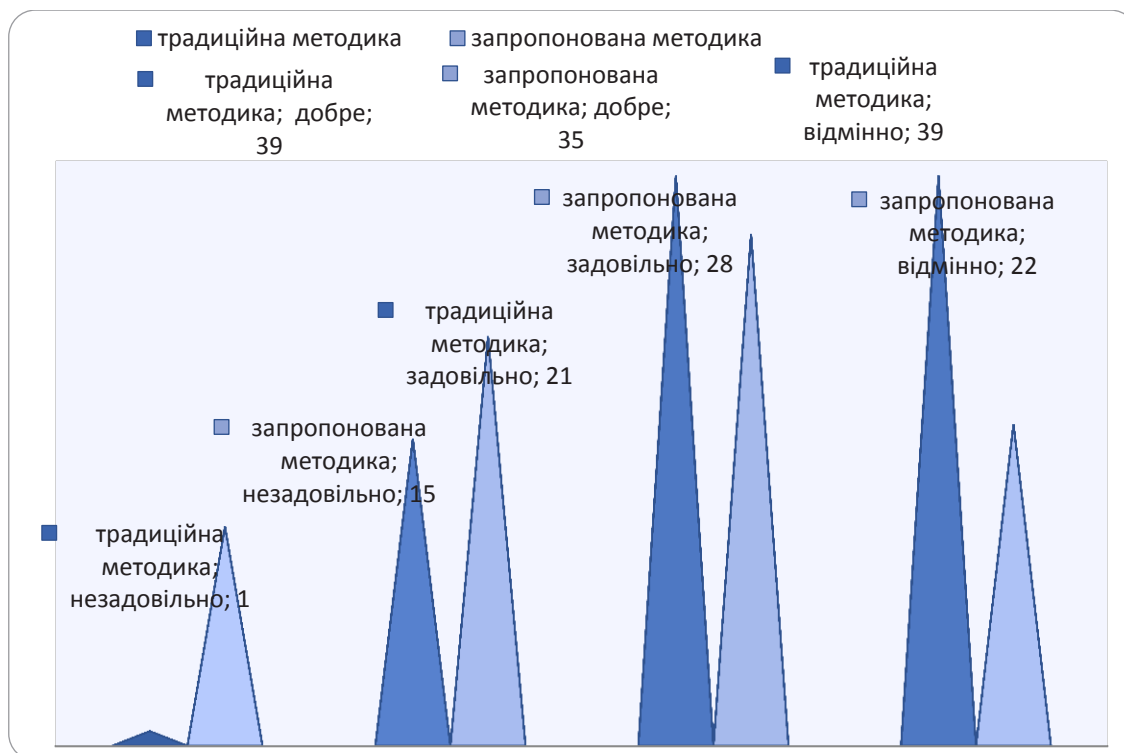

Рис. 6. Порівняння отриманих даних

Як видно з отриманих даних, результати відрізняються більш за все в розрізі оцінок “відмінно” та “незадовільно”.

У результаті можна стверджувати, що розроблене експериментально-дослідне навчання є більш ефективним за традиційну методику. Таке зауваження ґрунтується на такому:

по-перше, отримані результати свідчать про високу чутливість отриманих результатів у розрізі вирішальних відміток – “відмінно” та “незадовільно”;

по-друге, запропонований підхід дає змогу чітко встановлювати, який саме функціональний компонент текстотвірних умінь сформований недостатньо;

по-третє, отримані результати опрацювання такого підходу дають змогу говорити про те, що розроблені завдання надають більш тонку уяву про стан сформованості текстотвірних умінь на уроках морфології української мови, тому що спостерігається певна однастайність результатів у розрізі знань окремих учнів.

Використана література:

1. Програма для 5–9 класів загальноосвітніх навчальних закладів з українською мовою навчання (зі змінами, внесеними у 2017 році) : Наказ МОН від 07.06.2017 р. № 804.
2. Державні стандарти базової і повної загальної середньої освіти : Постанова Кабінету Міністрів України від 23.11.2011 р. № 1392.
3. Критерії оцінювання навчальних досягнень учнів 5–10 класів з української мови. URL: <https://mon.gov.ua/>
4. Новий закон про освіту. *Методист*. 2017. № 11. 76 с.
5. Єрмак Н. В. Формування текстотвірних умінь учнів 5-9 класів у процесі навчання морфології української мови. *Наукові записки* : збірник наук. праць Тернопільського національного педагогічного університету. Серія “Педагогіка”. 2017. Вип. 3. С. 157–164.
6. Єрмак Н. В. Зміст і завдання експериментально-дослідного навчання у процесі формування текстотвірних умінь учнів закладів загальної середньої освіти основної ланки (на прикладі морфології української мови). *Наукові записки* : збірник наук. праць Тернопільського національного педагогічного університету. Серія “Педагогіка”. 2018. Вип. 2. С. 74–81.
7. Єрмак Н. В. Стан сформованості текстотвірних умінь в учнів основної школи (на матеріалі вивчення морфології української мови). *Innowacje i technologie information w educacje: Monograf. Katowice*. 2018. S. 256–275.
8. Єрмак Н. В. Особливості формування текстотвірних умінь і навичок учнів ЗЗСО основної ланки. *Міжвузівський збірник наукових праць молодих учених Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка*. 2019. № 22. С. 123–128.
9. Кратасюк Л. М. Інтерактивні методи в навчанні учнів 5–6 класів створювати тексти різних типів : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.02. Київ, 2011. 20 с.
10. Божко О. П. Реалізація принципу перспективності й наступності у виробленні текстотвірних умінь (говоріння) учнів 5–9 класів на уроках української мови. *Наукові записки* : збірник наук. праць Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя. Серія “Психологопедагогічні науки”. 2012. № 7. С. 95–102.
11. Голуб Н. Б. Особливості текстотвірної діяльності учнів 5-7 класів в умовах компетентнісного навчання української мови. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія “Творча особистість учителя: проблеми теорії і практики”*. 2013. Вип. 20. С. 72–76.

12. Голуб Н. Б. Концептуальні засади сучасної методики навчання української мови в загальноосвітній школі. *Український педагогічний журнал*. 2015. № 1. С. 107–118.

References:

1. Programa dlya 5–9 klasiv zagalnoosvitnih navchalnyh zakladiv z ukraïnskou movou navchannya (zi zminamy, vnesenymy u 2017 rotsi): Nakaz MON vid 07.06.2017. № 804. [Programme for 5–9 forms of general education institutions with Ukrainian language of tuition (with revisions introduced in 2017): Order No.804 of MES dated 07.06.2017].
2. Derzhavni standarty bazovoyi i povnoyi zagalnoyi serednoyi osvity. Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 23.11.2011 r. № 1392 [State standards for basic and secondary general education. Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine No. 1392 dated 23.11.2011].
3. Kryterii otsinyuvannya navchalnyh docyagnen uchniv 5–10 klasiv z ukraïnskoyi movy [Criteria for the assessment of learning achievements of 5–10 form students in Ukrainian language]. URL: <https://mon.gov.ua/>
4. Novyi zakon pro osvitu [New Education Act]. *Metodyst*. 2017. № 11. P. 76.
5. Ermak N. V. Formuvannya textotvorchyh umin uchniv 5–9 klasiv u protsesi navchannya morfologii ukraïnskoyi movy [Forming of text generating skills of 5–9 form students during Ukrainian morphology learning]. *Naukovi zapysky : zb. nauk. prats Ternopilskogo natsionalnogo pedagogichnogo universytetu*. 2017. Issue 3. Pp. 157–164.
6. Ermak N. V. Zmist i zavdannya eksperimentalno-doslidnogo navchannya u protsesi formuvannya textotvorchyh umin uchniv zakladiv zagalnoyi serednoyi osvity osnovnoyi lanky (na prykladi morfologii ukraïnskoyi movy) [Content and task of experimental and research education during the process of secondary school student text-forming skills processing (by the example of Ukrainian morphology)]. *Naukovi zapysky : zb. nauk. prats Ternopilskogo natsionalnogo pedagogichnogo universytetu*. Seriya "Pedagogika". 2018. Issue 2. Pp. 74–81.
7. Ermak N. V. Stan sformovanosti textotvorchyh umin v uchniv osnovnoyi shkoly (na materialy vyvchennya morfologii ukraïnskoyi movy) [State of formation of secondary school student text-forming skills (based on material of Ukrainian morphology learning)]. *Innowacje i technologie information w educacjie*: Monograf. Katowice. 2018. Pp. 256–275.
8. Ermak N. V. Osoblyvosti formuvannya textotvorchyh umin uchniv ZZSO osnovnoyi lanky [Peculiarities of formation of general secondary education institution student text-forming skills]. *Mizhvuzivskiy zbirnyk naukovykh prats molodyh uchenykh Drogobyt'skogo derzhavnogo pedagogichnogo universytetu imeni Ivana Franka*. 2019. № 22. Pp. 123–128.
9. Kratasyuk L. M. Interaktyvni metody v navchanni uchniv 5–6 klasiv stvoryuvaty teksty riznyh typiv [Interactive methods for 5–6 form students teaching to create texts of different types] (PhD thesis). Kyiv, 2011. 20 p.
10. Bozhko O. P. Realizatsiya pryntsyphu perspektyvnosti i nastupnosti u vyroblenni textotvorchyh umin (govorinnya) uchniv 5–9 klasiv na urokah ukraïnskoyi movy [Implementation of principle of prospects and succession in formation of 5–9 form student text-forming skills (speaking) at Ukrainian lessons]. *Naukovi zapysky : zb. nauk. prats Nizhynskogo derzhavnogo universytetu imeni Mykoly Gogolya*. Seriya "Psihologopedagogichni nauky". 2012. № 7. Pp. 95–102.
11. Golub N. B. Osoblyvosti textotvorchoyi diyalnosti uchniv 5–7 klasiv v umovah kompetentnogo navchannya ukraïnskoyi movy [Peculiarities of text-forming activity of 5–7 form students under conditions of competence-based teaching of Ukrainian language]. *Naukovyi chasopys NPU imeni M.P. Dragomanova*. Seriya "Tvorchya osobystist uchitelya: problemy teorii i praktyky". 2013. Issue 20. Pp. 72–76.
12. Golub N. B. Kontseptualni zasady suchasnoyi metodyky navchannya ukraïnskoyi movy v zagalnoosvitniy shkoli [Conceptual frameworks of modern methodology of Ukrainian language teaching in general education school]. *Український педагогічний журнал*. 2015. № 1. Pp. 107–118.

Ермак Н. В. Экспериментальная методика обработки текстообразующих умений учеников основной школы в процессе изучения морфологии украинского языка.

Подается анализ полученных результатов экспериментальной группы учащихся основной школы соответственно формированию их текстообразующих умений в процессе обучения морфологии украинского языка. Дана оценка качества текстообразующих умений учащихся путем выполнения предложенных упражнений, определены задачи, которые необходимо решить, прежде чем перейти к процедуре анализа рисков недостаточной сформированности текстообразующих умений, обосновано понятие риска в формировании текстообразующих умений и причины его возникновения, исследованы факторы влияния на такой риск, очерчены значимые факторы влияния, в пределах которых определены направления снижения риска и обобщена процедура формирования текстообразующих умений. В статье также предложен научно-методический подход к совершенствованию качества формирования текстообразующих умений учащихся основной школы при обучении морфологии украинского языка.

Основой разработки содержания экспериментально-исследовательской методики выступают составляющие текстообразующих умений, которые уточнены и проанализированы в данной статье.

Указанные составляющие текстообразующих умений в полной мере раскрывают комплексную сущность данного понятия и выступают этапами формирования текстообразующих умений учащихся основной школы в контексте обучения морфологии украинского языка. Кроме того, охарактеризованы предложенные функциональные компоненты соответственно анализу показателей текстообразующей деятельности учащихся основной школы.

Ключевые слова: текстообразующая деятельность, текстообразующие умения и навыки, функциональные компоненты, морфология украинского языка, экспериментально-опытное обучение, формирование текстообразующих умений, основная школа, научно-методический подход.

Ermak N. V. Experimental methodology of secondary school student text-forming skills processing during Ukrainian morphology learning.

This article presents the analysis of results to be received from secondary school student experimental group according to text-forming skills formation during the process of Ukrainian morphology training. Quality assessment of text-forming skills of students by suggested exercises doing has been given, tasks have been determined which must be solved prior to go to the procedure of risk analysis of text-forming skills insufficient level, the conception of risk in text-forming skills formation and reasons of

its occurrence have been grounded, influences for such a risk have been investigated, significant factors of influence have been delineated in the ranges of which risk decrease directions have been determined and procedure of text-forming skills formation has been generalized. The article also provides the scientific-methodological approach to quality improvement in secondary school student text-forming skills formation when Ukrainian morphology training.

The components of text-forming skills which have been clarified and analyzed in this article are the basis for development of content of experimental-research methods.

The complex content of the definition has been cleared up by the specified components of text-forming skills and these components are the stages of secondary school student text-forming skills in the frame of Ukrainian morphology study in full measure. Moreover, the suggested functional components have been characterized in accordance with the analysis of parameters of text-forming activity of secondary school student activity.

Key words: text-forming activity, text-forming learning skills, functional components, Ukrainian morphology, experimental learning, text-forming skills formation, secondary school, scientific-methodological approach.

УДК 37.015.3:159.9:612-053.6

DOI <https://doi.org/10.31392/2311-5491/2019-68.18>

Єфремова М. М.

ОСОБЛИВОСТІ ПСИХОФІЗІОЛОГІЧНОГО РОЗВИТКУ В ПРОЦЕСІ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ УЧНІВ ОСНОВНОЇ ШКОЛИ

Охарактеризовано психологічні та фізіологічні особливості під час фізичного виховання школярів основної школи. Проаналізовано вплив психофізіологічних показників на процес фізичного виховання. Обґрунтовано роль вчителя фізичного виховання у розробці та організації фізичних вправ. Визначено рекомендації вчителю для проведення занять із фізичної культури з огляду на психологічні та фізіологічні ознаки учнів основної школи.

Ключові слова: психологічні особливості, фізіологічні ознаки, підлітковий вік, фізичне виховання.

Процес фізичного виховання школярів основної школи не можливий без психологічних та фізіологічних їх особливостей. При цьому слід враховувати та оперувати законодавчою і програмно-нормативною базами. Серед найважливіших законодавчих актів необхідно назвати Конституцію України.

Заняття фізичною культурою і спортом неоднозначні у віковому аспекті і залежать від специфіки становлення і формування особистості.

Ставлення учнів до фізичного виховання може бути негативним, нейтральним, свідомим, позитивним і творчим, активним, ініціативним, що безпосередньо впливає з психологічних та фізіологічних характеристик.

Під час фізичних вправ невід'ємною частиною є процес формування інтересу до цього виду діяльності. Сприяє цьому теоретична підготовка в галузі фізичної культури, знання будови тіла й рухів, навчання дітей правил проведення рухливих та спортивних ігор.

Питання теоретичних засад фізичного виховання викладено в наукових працях Л. П. Матвеева та А. Д. Новікова, М. Є. Догадіна; розвиток фізичної активності школярів розкрито в наукових розробках В. К. Балсевича, В. К. Запорожанова; про фізичну культуру в учнів основної школи й психолого-педагогічні впливи проаналізовано в публікаціях М. Є. Кобрицького, Г. І. Магукової, М. П. Якобсона; управління фізичним станом особистості – у роботах Т. В. Хутієва, Ю. Г. Антомонова, А. Б. Котової та ін.

Мета статті – обґрунтування психологічних та фізіологічних особливостей розвитку учнів основної школи та аналіз впливу цих чинників на процес фізичного виховання.

У процесі досягнення поставленої мети пропонується розв'язати такі завдання:

- проаналізувати психологічні особливості розвитку учнів основної школи;
- дослідити анатомо-фізіологічні характеристики школярів 5–9 класів;
- обґрунтувати завдання для вчителя у процесі фізичного виховання учнів;
- охарактеризувати рекомендації з організації та проведення уроків фізичної культури з учнями середнього шкільного віку.

Особливості психологічного розвитку учнів основної школи є важливим етапом у процесі фізичного виховання, який впливає на результати заняття.

Одним із найпомітніших чинників в учня основної школи є зростання інтересу до власного “Я”, величезна зацікавленість до самопізнання, прагнення оцінити свої можливості, здібності та сили. Необхідно взяти до уваги, що процес самооцінки підлітка бере початок безпосередньо з вивчення людей, які його оточують: його сім'я, друзі, знайомі, вчителі, тобто люди, з якими він проводить більшість свого часу. Підліток не просто придивляється до людей, а прислухається до них, звертає увагу на те, як інші оцінюють його дії та вчинки, таким чином створюючи власну оцінку щодо себе. Відомий російський психолог В. А. Крутецький, який досліджував вікову та педагогічну психологію, пише: “Спочатку в основі самосвідомості підлітка